

О.Й. Шевцова, Н.В. Куземко,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

АНАЛІЗ ПОРТФЕЛЯ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ В АСПЕКТІ ФАЗ ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

Стаття присвячена проблемі аналізу портфеля банківських ресурсів з метою розробки оптимального процесу управління з огляду на економічну фазу розвитку фінансового сектора. Проведено фінансовий аналіз банківського сектора України в період 2006–2010 років, виділено основні фази його економічного розвитку, на основі розрахованих даних запропоновано зведений характеристичний показник для кожної з виділених економічних фаз.

Ключові слова: портфель банківських ресурсів, економічна фаза, характеристичний показник.

Постановка проблеми. Ресурсний потенціал фінансового сектора держави – це визначальний аспект розвитку економіки. Банківський сектор займає провідне місце у структурі фінансового ринку, забезпечуючи його стабільний та економічно безпечний розвиток. Тому дослідження у сфері банківського сектора будуть завжди актуальні та необхідні. На сьогоднішній день відносно новою та недостатньо досліджуваною проблематикою у цій галузі є ефективний аналіз портфеля банківських ресурсів. Актуальність цього питання обумовлена нещодавнім переходом вітчизняної економіки у фазу кризи та спаду. У результаті такого переходу спочатку виникла проблема недоотримання та недостатності фінансових ресурсів, а потім перенасичення банківської системи вільними ресурсами. Така ситуація виникла у зв'язку із невідповідністю керівних кадрів банківської системи до кризової ситуації, недостатністю аналітичної інформації про стан вітчизняної та іноземної банківських систем, невідповідністю управлінських заходів щодо фази економічного розвитку. Ця проблема обумовила необхідність детального та поглибленого аналізу стану вітчизняного банківського сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці та дослідники розробляли механізми та підходи щодо методів та інструментів фінансового аналізу, які можна було б застосувати для аналізу банківських ресурсів. Однак ця проблема на сьогоднішній день в умовах нестабільності вітчизняної економіки потребує поглибленого вивчення та дослідження. Серед учених, які займалися даною проблемою, є А.А. Пересада [5], А.А. Міцель і О.В. Каштанова [2], А.В. Зикіна, О.Н. Канев та С.Б. Огородніков [1], Г.Ф. Смалюк [6], А.А. Первозванський [3; 4] та інші. Однак у їх роботах недостатньо висвітлено питання аналізу з огляду на фазу економічного розвитку. Відомо, що кожна стадія економічного циклу характеризується специфічними показниками і потребує індивідуального підходу при управлінні ресурсною базою. А тому при аналізі необхідно враховувати стан економічної системи та фазу її розвитку для отримання результативних та обґрунтованих даних.

Отже, на сьогодні серед **невирішених питань** аналізу портфеля банківських ресурсів є методика визначення фази економічного розвитку банківського сектора та виявлення групи економічних показників, що характеризували б кожен із визначених фаз.

Метою даної статті є аналіз портфеля банківських ресурсів України у період 2006–2010 років, виділення основних фаз розвитку банківського сектора та визначення типових характеристик для кожної з них.

Виклад основного матеріалу. У розрізі сьогоdnішнього розвитку економіки важливим і актуальним предметом дослідження та аналізу є портфель банківських ресурсів, зокрема залучених. На основі аналізу економічних показників і коефіцієнтів, у тому числі показників динаміки залучених банківських ресурсів, період 2006–2010 років було розподілено на чотири фази економічного циклу, а саме:

- фаза стрімкого економічного зростання (2006 рік);
- фаза відносно стабільного економічного розвитку (2007 рік);
- передкризова економічна фаза (з I до III кварталу 2008 року);
- фаза кризи та спаду економіки (з IV кварталу 2008 року до I кварталу 2010 року).

Зведений огляд ключових аналітичних показників наведений у таблиці 1, де подані основні характеристики фінансових ресурсів, що розглядаються, у розрізі зазначених фаз економічного циклу.

Таким чином, ми бачимо, що фаза стрімкого економічного зростання характеризується найвищим рівнем приросту інтенсивності потоку міжбанківських ресурсів (7,48 %), сектор яких ми розглядали як систему масового обслуговування. Джерело депозитних ресурсів характеризується найкращими показниками у фазі розвитку, які в принципі близькі до показників фази стрімкого зростання.

Так, оборотність депозитних вкладів у фазу стрімкого зростання становить 21,9 %, а у фазу розвитку – 21,45 %. Тривалість обороту депозитів у фазу розвитку на 2 дні довша, ніж у фазу стрімкого зростання, і становить 142,74 дні. Протягом 2006 року середній рівень осідання депозитних вкладів становив 11,73 %, а вже у 2007 році частка депозитних залишків серед вилучених депозитних вкладень становила 16,2 %. У фазу стрімкого зростання залишки за наданими кредитами перевищують депозитні залишки на 35,98 %, а вже у фазу розвитку аналогічний показник становить 41,68 %. У 2007 році було надано короткострокових позик (строком до 1 року) більше, ніж отримано короткострокових депозитів, у результаті чого коефіцієнт трансформації дорівнював (–3,81 %), у той час як у 2006 році цей показник становив 5,67 %. Протягом фази стрімкого економічного зростання спостерігався найвищий темп приросту зовнішнього боргу банківського сектора: приріст обсягів зовнішніх кредитів становив 23,47 %, характеру такої динаміки сприяло значне нарощення короткострокового боргу, темп приросту якого становив 21,27 %. Аналогічні показники 2007 року становили відповідно 21,77 і 16,36 %, що свідчить про уповільнення темпів залучення іноземних кредитів.

**Динаміка руху залучених банківських ресурсів
у розрізі фаз економічного циклу**

Показник	Фаза стрімкого зростання	Фаза розвитку	Передкризова фаза	Фаза кризи та спаду
Щомісячний приріст потоку МБК, %	7,48	7,26	6,22	-4,02
Оборотність депозитних вкладень, %	21,90	21,45	29,09	24,92
Тривалість одного обороту (дні)	140,78	142,74	109,79	124,13
Рівень осідання депозитних вкладень, %	11,73	16,20	8,08	-0,41
Коефіцієнт використання залучених депозитів, %	135,98	141,68	100,33	88,71
Коефіцієнт трансформації депозитів, %	5,67	-3,81	20,37	18,35
приріст зовнішніх кредитів, %	23,47	21,77	10,81	-6,06
приріст короткострокового зовнішнього боргу, %	21,27	16,36	3,22	-14,30
Частка банківських активів, що контролюються іноземним капіталом	Стрімко зростає	Стрімко зростає	Практично не зростає	Повільно зростає
Частка іноземного капіталу у статному капіталі банків	Стрімко зростає	Стрімко зростає	Практично не зростає	Спадає
Випуск ОВДП для збільшення статутного капіталу банків	Відсутній	Відсутній	Відсутній	Активно зростає

Важливим елементом фінансових ресурсів банківського сектора є іноземний капітал, спрямований у статутний капітал банків, тобто капітал, спрямований на повне або часткове володіння банківськими установами. Український банківський сектор на сьогоднішній день тільки на стадії входження іноземного капіталу, тому конкретизувати кількісні обмеження для певної фази економічного циклу було б некоректно. Однак загальна тенденція банківських активів, що контролюються іноземним капіталом, а також частка іноземного капіталу, що направлена у статутний капітал банків, у фази зростання та розвитку економіки є зростаючою із високим темпом приросту.

Із початком економічної нестабільності у I кварталі 2008 року приріст потоку міжбанківських кредитів скоротився на 1 % і становив 6,22 %. Депозитні вклади почали активно вилучатися, через що показник оборотності депозитних вкладень збільшився порівняно із попередньою фазою і становив

29,09 %, відповідно, рівень осідання депозитних коштів скоротився до 8,08 %. Тривалість одного обороту депозитних вкладів скоротилася до 109,79 днів. Обсяг кредитів скорочувався, а тому кредитні залишки перевищували депозитні у передкризову фазу тільки на 0,33 %, а короткострокові депозити перевищували аналогічні за терміном кредити вже на 20,37 %. Очевидно, що економічна активність банківських установ уповільнилась. Разом із тим уповільнилась і активність зовнішньої фінансової активності. Приріст зовнішніх кредитів становив тільки 10,81 %, вливання іноземних ресурсів у структуру банківського капіталу практично зупинилось.

Після III кварталу 2008 року розпочалася фаза економічної кризи та спаду економічної активності як економіки загалом, так і банківського сектора зокрема. Інтенсивність потоку міжбанківських ресурсів зменшилася на 4,02 %. Обсяг депозитних залишків зменшувався також, що демонструє від'ємний показник рівня осідання депозитних коштів (-0,41 %). Завдяки стабілізуючим діям Національного банку, вилучення депозитів припинилося, в результаті чого оборотність депозитних вкладів порівняно із попередньою фазою зменшилася більше ніж на 4 % і становила 24,92 %, відповідно тривалість обороту депозитів збільшилася майже на 14 днів. Однак через обмеження у кредитуванні коефіцієнт використання залучених депозитів становив тільки 88,71 %. Рівень зовнішніх кредитів зменшився на 6,06 %, а темп зменшення короткострокового боргу становив 14,3 %. Характерним для фази кризи та спаду економічної активності є те, що приплив іноземних ресурсів, направлених в активи банківського сектора, почав зростати, хоча частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків почала зменшуватися. Одним із заходів стабілізації банківського сектора у період економічної кризи був випуск облігацій внутрішньої державної позики для збільшення статутного капіталу банків. Протягом економічної кризи обсяг випуску активно зростав. На сьогоднішній день випуск облігацій призупинено, що викликано початком поступової стабілізації банківського сектора.

Після визначення часових меж економічних фаз можна розрахувати зведений показник, що характеризував би кожен економічну фазу. Його розрахунок спирається на коефіцієнти та показники, наведені у таблиці 1, а також на якісні характеристики, які не мають статистичного вираження. Ми нормалізували значення кількісних показників, а якісним надали оцінку за вибраною кількісною шкалою експертним шляхом.

Якщо виділено m економічних фаз, для яких визначено n кількісних показників та k якісних характеристик, то для t -ї економічної фази зведений характеристичний показник f_t розраховується за формулою (1):

$$f_t = \sum_{i=1}^n a_i^t + \sum_{j=1}^k b_j^t, \quad (1)$$
$$t = \overline{1, m}; i = \overline{1, n}; j = \overline{1, k},$$

де a_i^t – значення i -го нормалізованого кількісного показника у фазі t ;
 b_j^t – бальна оцінка j -ї якісної характеристики у фазу t .

Для кожної фази ми визначили мінімальне та максимальне значення за кожним кількісним показником і на основі їх нормалізованих значень розрахували відповідно нижню та верхню інтервальні межі для кожної фази. Бальна оцінка якісних характеристик була постійною протягом кожної окремої фази. У результаті ми отримали такі результати (рис. 1).

Як видно з рис. 1, зведений характеристичний показник має приблизно однакові значення у фазі стрімкого зростання (2006 рік) і фазі стабільного розвитку (2007 рік). Це пояснюється подібністю окремих показників, наведених вище, у ці стадії розвитку. Тому буде доцільним у подальшому об'єднати ці дві фази в одну та розглядати їх разом. У такому випадку матимемо такий розподіл економічних фаз та відповідні значення зведеного економічного показника (табл. 2).

Рис. 1. Тенденції зміни характеристичного показника (f_i) у розрізі економічних фаз

**Значення зведеного характеристичного показника (f_t)
у розрізі фаз економічного розвитку**

Фаза економічного розвитку	Показник	f_t
2006–2007 – фаза зростання та розвитку	Середнє значення	15,8
	Максимум	22,0
	Мінімум	10,0
2008Q1–Q3 – передкризова фаза	Середнє значення	1,6
	Максимум	9,4
	Мінімум	-5,0
2008Q4–2010Q1 – криза та спад	Середнє значення	-13,0
	Максимум	-5,1
	Мінімум	-20,7

Для зручності можна округлити максимальні та мінімальні значення зведеного показника, звівши область його значень до інтервалів, відповідних економічним фазам. Відобразимо інтервальні значення f_t на осі (рис. 2).

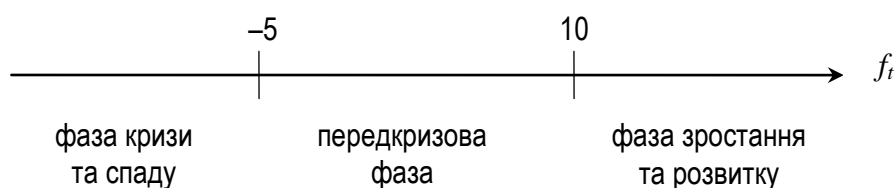

Рис. 2. Область значень f_t у розрізі економічних фаз

Таке відображення зведеного показника зручне для визначення стадії розвитку окремого елемента системи. Маючи загальносистемні значення зведеного показника, ми можемо визначити, на якій стадії розвитку знаходиться той чи інший елемент системи, який вклад він робить у загальносистемний зведений показник розвитку банківського сектора.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми визначили типові параметри функціонування банківського сектора для кожної з виділених фаз економічного розвитку та розрахували характеристичний показник, який акумулює сукупність ключових фінансових параметрів системи та допомагає визначити, в якій фазі наразі перебуває елемент або загалом система банківського сектора. Аналіз проводився з метою визначення необхідних управлінських заходів з огляду на економічний стан системи, тому у ході подальших досліджень доцільним буде розробити сукупність індикаторів, на основі яких управлінська система переходила б з одного режиму управління на інший, спираючись на розраховані характеристики та індикатори. Такий підхід дозволив би розробити систему управління, здатну до

часткової саморегуляції, на основі розроблених правил і забезпечив би надійний, економічно безпечний та перспективний розвиток фінансового сектора вітчизняної економіки.

Список літератури

1. Зыкина, А. В. Двухэтапная задача стохастического программирования для формирования портфеля ценных бумаг [Текст] / А. В. Зыкина, О. Н. Канева, С. Б. Огородников // Экономика и математические методы. – 2008. – № 3.
2. Мицель, А. А. Об одном алгоритме формирования оптимального портфеля инвестиционных проектов [Текст] / А. А. Гицель, О. В. Каштанова // Экономика и математические методы. – 2001. – № 2.
3. Первозванский, А. А. Оптимальный портфель ценных бумаг на нестационарном неравновесном рынке [Текст] / А. А. Первозванский // Экономика и математические методы. – 1999. – № 3.
4. Первозванский, А. А. Прогнозирование и оптимизация на рынке краткосрочных облигаций [Текст] / А. А. Первозванский, В. Ю. Баринов // Экономика и математические методы. – 1997. – № 2.
5. Пересада, А. А. Інвестиційний аналіз [Текст] : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К. : КНЕУ, 2003. – 134 с.
6. Смалюк, Г. Ф. Моделювання прийняття ризикових рішень з формування інвестиційного портфеля [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.03.02 “Економіко-математичне моделювання” / Г. Ф. Смалюк. – Хмельницький, 2003. – 19 с.
7. Статистика [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/index.htm>.

Summary

The paper is devoted to banking portfolio recourses analysis targeted to identification of optimal banking management type in accordance with economic development phase. The analyses of Ukrainian banking sector is done and economic development phases in Ukraine are extracted during 2006-2010 years. The method of estimation characteristic measure is suggested and it is calculated for each dedicated economic phase.

Отримано 15.12.2010

Шевцова, О.Й. Аналіз портфеля банківських ресурсів в аспекті фаз економічного циклу [Текст] / О.Й. Шевцова, Н.В. Куземко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми: УАБС НБУ, 2010. – Т. 30. - С. 328-336.